

štvenijoj, ekonomskoj i poduzetničkoj zajednici kao referenca za stručnjake koji se svakodnevno bave aspektima upravljanja ljudskim potencijalima. Isto tako je neosporno da je Branimir Šverko zbog svojega golemog znanstveno-istraživačkog znanja i iskustva na ovom području te dodatnog pedagoško-metodičkog iskustva koje ima kao profesor emeritus najpozvaniji autor ovakve publikacije. Ono što preostaje jest očekivanje hoće li i kada iz pera istog autora izaći svojevrsan "nastavak" ove knjige, koji će obuhvatiti još neka važna, a izostavljena, područja upravljanja ljudskim potencijalima. Pod time se u najvećoj mjeri misli na motiviranje i nagrađivanje zaposlenika kao vrlo važan segment upravljanja ljudskim potencijalima u praksi, ali i na još neke zanimljive teme, naravno po izboru autora.

Toni Babarović

doi:10.5559/di.22.1.11

Raymond Boudon SOCIOLOGIJA KAO Znanost

Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 2012., 142 str.

Poznati francuski sociolog i profesor na pariškoj Sorbonni, Raymond Boudon, u svojoj knjizi *Sociologija kao znanost* pred čitatelja iznosi svoju bogatu intelektualnu autobiografiju. Sam se autor opredijelio za ovu formu kako bi izbjegao suhoparnost, ili, kako sam kaže, bezličnost teksta (11. str.). U potrazi za sociologijom kao znanosti opisuje svoje intelektualno djelova-

nje, razlažući razloge koji su ga naveli na zanimanje za određene teme, zablude na koje je nailazio, kao i uzore koji su ga vodili. Osnovna je Boudonova ideja da je sociologija u postmodernističkoj hiperprodukciji tekstova, sociologa i tema kojima se bavi izgubila svoju znanstvenu odrednicu i pretvorila se u disciplinu. Kako bi dokazao da znanstvena sociologija postoji, slijedi njezin kontinuitet u vlastitu radu, pozivajući se stalno na velikane klasične sociologije od kojih polazi, osobito na M. Webera, A. Tocquevillea, E. Durkheima, J. Schumpetera. Boudon izrazito jednostavnim rječnikom daje pregled svoje teorije od samoga njezinog nastanka. Knjiga, uz uvodni dio i zaključak, sadrži pet poglavlja: *Moje godine učenja, Nejednakost šansi, Vjerovanja u istinito, Vjerovanja u ispravno i Francuska demokracija*. Svako poglavlje tematski prati određeno razdoblje Boudonova intelektualnoga života.

U prvom poglavlju, *Moje godine učenja*, Boudon najprije objašnjava motive koji su ga naveli da se posveti sociologiji. Na takvu su njegovu odluku uvelike utjecali radovi Lazarsfelda i Mertona, kao i njihova predavanja kojima je kasnije prisustvovao na Sveučilištu Columbia kao stipendist Fordove fondacije. Ideja da se uzroci društvenih pojava mogu objasniti individualnim akcijama, pri čemu su te akcije vođene racionalnim djelovanjem aktera, stoji u samoj srži Boudonova kasnijega rada. Takva paradigma metodološkog individualizma ili Mertonova teorija srednjega dometa, između kojih, smatra on, nema razlike, temelj je znanstvene sociologije. U svojoj prvoj doktorskoj tezi pod naslovom *Matematička analiza društvenih čimbenika* bavio se utjecajem matematike, odnosno statističkih metoda u sociološkim analizama. Posebno je mjesto u tom radu zauzela Durkheimova studija *Samoubojstvo*. Druga Boudonova teza *Čemu služi pojam strukture* obračunava se s tada u Francuskoj utjecajnim strukturalističkim pokretom. Boudon je nastojao dokazati da strukturalizam ima smisla samo u nekim sektorima humanističkih znanosti, kao što su

fonologija i antropologija društava bez pisma. Kad se primjenjuje u sociologiji, neizbježno dovodi do toga da se uzroci većine društvenih pojava objašnjavaju nevidljivim strukturama, što, prema Boudonovu mišljenju, zamagljuje znanstvenost sociologije.

U drugom poglavlju, *Nejednakost šansi*, Boudon prati svoj intelektualni rad nakon završetka školovanja. Konačno se opredjeljuje za paradigmu metodološkog individualizma (koju pronalazi i u Weberovim radovima), jer smatra da ona pomaže sociolozima da, kao i znanstvenici prirodnih znanosti, makroskopske pojave promatraju kroz mikroskopske uzroke. Ali Boudon navodi kako ovdje treba paziti da se ne zapadne u zamku materijalističke metafizike, koja ponašanja ljudskoga bića svodi na biološke uzroke. Takve "fantomske sile" (33. str.) ili "okultne" (69. str.) fenomene (u koje ubraja i društvene strukture, kulturu, mentalitet, habitus i slične, po njegovu mišljenju, neobjašnjive pojmove) svakako treba izbjeći u znanstvenoj sociologiji. Ovako zaokruženu paradigmu metodološkog individualizma Boudon je primijenio na proučavanje obrazovnoga sustava. U knjizi *Nejednakost šansi* (1973) nastojao je dati objašnjenje zašto, unatoč povećanju razine javne naobrazbe, društvena pokretljivost i jednakost šansi stagniraju. Razvio je teoriju prema kojoj na nejednakost školskih šansi u najvećoj mjeri utječu mehanizmi referentnih grupa, a tek neznatno drugi faktori, kao što su društvene kategorije, kognitivno učenje unutar obitelji ili lingvistički faktori. Knjiga je, unatoč određenim napadima, doživjela velik uspjeh ne samo u Francuskoj nego i na međunarodnoj razini te osigurala svojem autoru velik ugled i mnoge nagrade.

Nakon sociologije obrazovanja Boudon se okreće interesu za kolektivna vjerovanja, o čemu piše u trećem poglavlju, *Vjerovanja u istinito*. Na ovu su ga temu naveli žilavi ostaci "misaonih obrazaca" (52. str.) koji su nadživjeli totalitarizme kojima su pripadali. Svoje članke u kojima se bavi sociologijom spoznaje skupio je u knjizi *Ispravno i istinito* (1995). Na pitanje zašto ljudi tvrdokorno vjeruju u pogrešne ideje Boudon smatra da odgovor ne može biti u iracionalnosti običnoga mišljenja, jer on ne vidi diskontinuitet između običnoga i znanstvenoga mišljenja. On odbacuje i tada vladajući spoznajni relativizam, koji smatra da je pojam istine tek iluzija, kao i dualističke teorije (nalazi ih u radovima R. Arona, V. Pareta i K. Mannheima), utilitarističke, naturalističke i relativističke teorije, koje individualna ponašanja objašnjavaju infraindividualnim razlozima. Okreće se objašnjenjima velikih sociologa (prije svega Durkheima) i kognitivnoj psihologiji te predlaže teoriju koja smatra da vjerovanja proizlaze iz kognitivne racionalnosti. Svaki pojedinac (zapadnjački znanstvenik, kao i *primitivac* koji vjeruje u kišne rituale) nastoji održati dojam uvjerenosti i konzistentnosti svojih vjerovanja tako da ako uvidi slabost, pokušava određenim sitnim preinakama ponovo uvesti smisao.

O svojem interesu za vjerovanja Boudon piše i u četvrtom poglavlju, *Vjerovanja u ispravno*. Osnovna mu je preokupacija bila može li teoriju obične racionalnosti, koju je razvio analizirajući deskriptivna vjerovanja, odnosno "ona koja se izražavaju iskazima tipa 'X je istinito, plauzibilno, pogrešno, sumnjivo itd.'" (73. str.), primijeniti i na normativna vjerovanja, odnosno ona koja se izražavaju iskazima "tipa 'X je dobro, loše, legitimno itd.'" (73. str.). Relativizam normativnih vjerovanja na prvi pogled svjedoči o njihovoj neracionalnosti. Međutim, Boudon se još jednom vraća Weberu i polazi od njegove podjele na instrumentalnu i aksiološku racionalnost. Budući da ni sam Weber potonju nije jasno obrazložio, Boudonu se pruža plodno tlo za daljnju operacionalizaciju poj-

ma, pa je naziva još i kognitivnom racionalnošću, a pronalazi je i kod drugih velikih autora, npr. Adama Smitha, gdje se njome koristi nepristrani promatrač, odnosno onaj tko ne prosuđuje na temelju osobnih interesa nego usvaja određene normativne vrijednosti za koje mu se čini da ih prihvaćaju i ostali pripadnici društva i koji zaključuje na temelju zdravoga razuma, odnosno koristeći se kognitivnom racionalnošću. Problem relativizma normativnih vjerovanja, ali i evolucijsku prirodu moralnih i institucionalnih vrijednosti, autor je premostio procesom difuzne racionalnosti, koji se sastoji od dviju faza. U prvoj fazi odvija se "proizvodnja pojmovnih, teorijskih, institucionalnih i/ili tehničkih inovacija" (83. str.), a u drugoj fazi "racionalni odabir inovacija" (83. str.). Prema Boudonovim riječima, teorija obične racionalnosti ima četiri prednosti: ukida razliku između znanstvenoga i neznanstvenoga (običnoga) mišljenja, poništava kulturni relativizam vrijednosti, izbjegava svodenje uzroka djelovanja pojedinca na neobjašnjive fantomske ili okultne uzroke i, budući da nepristrani promatrač prosuđuje imajući na umu druge, "pruža analitički izraz poopćenom drugom G. H. Meada" (95. str.).

U zadnjem poglavlju knjige pod naslovom *Francuska demokracija* Boudon se bavi posebnostima francuskoga društva. On smatra da u Francuskoj, za razliku od njezinih susjeda, slabije funkcionira predstavnička demokracija i obrazovni sustav koji bi pojedincu trebao pružiti jednakost šansi, a poseban problem vidi u velikom utjecaju koji na politiku imaju moćne i utjecajne grupe. S temeljnom idejom da je predstavnički oblik demokracije unatoč nedostacima najbolji oblik državnog uređenja i da ne treba težiti njegovoj zamjeni,

Boudon smatra da ipak ima mjesta za njegovo poboljšanje. Legitimno izabrani predstavnici u sustavu predstavničke demokracije pod budnim su okom Smithova nepristranoga promatrača. Shumpeterov prigovor da je prosječan građanin nekompetentan odlučivati o složenim i ozbiljnim problemima s kojima se susreću današnje demokracije Boudon odbacuje na temelju evolucijskih procesa koji su se zbili u demokratskom sustavu, a koji su ireverzibilni, što potkrepljuje činjenicom da su povećanje obrazovne razine društva, javne rasprave, komunikacija i bolji protok informacija utjecale na takvu situaciju. Autor smatra da je posebnost Francuske u lošoj diobi vlasti, koja je osnovni preduvjet uspješna funkcioniranja demokratskoga sustava. U francuskom slučaju na snazi je Olsenov efekt, odnosno nametanje volje male organizirane skupine velikoj neorganiziranoj, drugim riječima dolazi do "eksploatacije velikog malim" (107. str.). Izlaz iz takve situacije vidi u boljoj i dosljednijoj diobi vlasti, a veliku potencijalnu moć za pojedinca sputanoga političkom korektnošću (110. str.) vidi u mogućnosti slobodnog izražavanja mišljenja na internetu.

Sociologija kao znanost zanimljivo je štivo u kojem nas jedan od najpoznatijih francuskih sociologa današnjice vodi kroz svoj intelektualni opus i kroz prizmu paradigme metodološkog individualizma objašnjava niz fenomena koji su zaokupili njegovu znanstvenu pažnju. Bogata se autorova bibliografija sastoji od više od dvadeset naslova, od kojih su najvažniji *Nedjednakost šansi* (1973), *Izopačeni učinci društvenog reda* (1977), *Logika društvenog* (1979), *Mjesto nereda. Kritika teorija društvene promjene* (1984), *Ideologija ili izvorište uvriježenih ideja* (1986), *Umijeće samoujerenja u krhke, sumnjive i pogrešne ideje* (1995), *Smisao vrijednosti* (1999), *Srozavanje morala* (2002), *Tocqueville danas* (2005), *Ogledi o općoj teoriji racionalnosti* (2007). Zanimanje i zabrinutost za znanstvenu odrednicu sociologije iskazao je već u svojim ranijim radovima (*Ima li još sociologije*, 2003), a istom se temom bavi i u ovoj knjizi. Ovo je prvo njegovo djelo prevedeno na hrvatski jezik, a prije-

vod je, kao i pogovor, napisao Rade Kalanj. Na sasvim jednostavan i nerijetko duhovit način Boudon nam opisuje svoj intelektualni put. Način pisanja u ovoj knjizi odaje dugogodišnje iskustvo predavača, pa njegova "manija razjašnjavanja" (107. str.), kako sam kaže na jednom mjestu, ne ostavlja puno neobjašnjena. Kako se i kroz tekst zalaže za skidanje vela tajnovitosti ili objašnjavanje fenomena kojima se bavi sociologija, tako i sam ne ostavlja nerazjašnjene pojmove. Tekst je na nekoliko mjesta obogatio duhovitim anegdotama u kojima čitatelj neće moći suspregnuti osmijeh ili prepoznati vlastite doživljaje. Ali to nipošto ne umanjuje ozbiljnost teme o kojoj Boudon piše, koja bi sve one koji se bave sociologijom trebala zaintrigirati.

Nikolina Hazdovac Bajić

doi:10.5559/di.22.1.12

**Vladimir Lay,
Dražen Šimleša
NACIONALNI INTERESI
RAZVOJA HRVATSKE
KROZ PRIZMU
KONCEPTA ODRŽIVOG
RAZVOJA**

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2012., 140 str.

Knjiga *Nacionalni interesi razvoja Hrvatske kroz prizmu koncepta održivog razvoja* nastala je kao dio znanstveno-istraživačkog rada na projektu čije je ime i ponijela, a koji se provodio od 2007. do 2011. godine, a financirao ga je MZOS RH. Autori, Vladi-

mir Lay i Dražen Šimleša, hrvatski su znanstvenici koji se bave temama vezanim uz koncept održivog razvoja, integralne održivosti uopće. S obzirom na to da se o konceptu održivog razvoja zadnjih desetljeća često piše i još češće govori, Šimleša i Lay smatrali su kako je potrebno, pošto je Hrvatska 2009. godine objelodanila svoju strategiju razvoja, dovesti u odnos upravo nacionalne interese razvoja i koncept održivog razvoja. Osobito zbog toga što se, ako pogledamo ova dva koncepta s teorijske strane, oni doslovno preklapaju. Ova knjiga donosi određenje nacionalnih interesa Hrvatske na sociologijski način, što kod nas do sada nije poduzeto. Sami autori naglašavaju kako u sociologijskom tipu razmatranja, koji se pak teorijski nadahnjuje na afirmaciji života ljudi, nacionalni interes nije državni interes u smislu ljudima nadređenog nadinteresa. Značenje ovog pojma u sociologijskoj se perspektivi širi na cijelo društvo, to jest na sve stanovnike nekoga, državnim granicama omeđenog, teritorija. Upravo zbog toga Lay i Šimleša definiraju nacionalne interese kao vitalne interese ljudi, naroda koji obitavaju na nekom teritoriju, u okvirima neke države kao temeljnoga institucionalnog oblika organizacije društvenoga života.

Knjiga se sastoji od pet međusobno povezanih dijelova. Prvi je dio, logično, svojevrsna teorijska podloga cjelokupnog rada. Osim definiranja osnovnih pojmova, autori ističu važnost brige za vlastite nacionalne interese, jer globalizacija sa svim procesima koje ona donosi i globalnim igračima koji njome upravljaju nije osobito osjetljiva ni okrenuta k brizi za nacionalne interese pojedinoga naroda. Drugi dio knjige objašnjava kako su prirodni resursi, zajedno, najveće bogatstvo koje Hrvatska posjeduje, pa je samim time potrebno dugoročno i održivo upravljati tim resursima. Upozorava se i na upravljanje proizvodnjom i potrošnjom energije, kao i proizvodnjom hrane. Drugim riječima, kako ističu i sami autori, ovaj dio teksta upozorava na to da uistinu treba pomno planirati goli opstanak. Treći dio posvećen je regio-